

ЮВІЛЕЙ ДМИТРА КОСТЯНТИНОВИЧА ВОЗНЯКА

22 листопада 2008 р. виповнюється 70 років від дня народження і 48 років наукової діяльності відомого в Україні та за її межами дослідника включень мінералоутворювального середовища, доктора геологічних наук Возняка Дмитра Костянтиновича.

Дмитро Возняк народився на Лемківщині, в селянській сім'ї с. Чорноріки, в повіті Кросно Жешівського воєводства (Польща), де споконвіку проживали українці. В 1945 р. унаслідок антиукраїнської акції "Вісла" його сім'я була депортована в Радянський Союз і поселена в с. Чумаки Сталінської (нині Донецької) обл. Незабаром, у 1947 р., сім'я Возняків переїздить на Львівщину і поселяється у с. Скнилівок поблизу м. Львова. Це село згодом увійшло в межі міста, в середній школі № 51 якого наш ювіляр успішно закінчив 10-й клас у 1955 р. і вступив на геологічний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка (ЛДУ).

По закінченні в 1960 р. навчання у виші Дмитро Возняк одержує спеціальність геолога-геохіміка і працює деякий час при геологічному факультеті ЛДУ – інженером у складі Волинської експедиції Львівського геологічного товариства. Через пару років він переходить на роботу у відділ геохімії глибинних флюїдів Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР (м. Львів), яким керував видатний і знаний уже на той час у Радянському Союзі дослідник і теоретик вчення про включення мінералоутворювального середовища – Володимир Антонович Калюжний. Пройшовши низку посадових сходинок у цьому відділі (старший лаборант, інженер, старший інженер, молодший науковий співробітник, керівник групи), Дмитро Возняк під керівництвом В.А. Калюжного досконало оволодіває усіма методами вчення про включення у мінералах, стає одним із найкращих учнів свого вчителя, здібним помічником у розробленні деяких теоретичних аспектів цього вчення, а найголовніше – обирає свій незмінний шлях у науці на все подальше життя.

Прошло вісім років плідної праці Дмитра Возняка у відділі В.А. Калюжного. Вчитель відчуває, що його учень цілком готовий до самостійної наукової праці, і хоча, напевно, не просто йому було втрачати такого помічника, благословляє його на вирішальний крок у 1970 р. Саме в той час академік Є.К. Лазаренко, який очолив Інститут геологічних наук (ІГН) АН УРСР, запрошує Дмитра Возняка в Київ до аспірантури при інституті. Серед планів академіка було створити у відділі регіональної та генетичної мінералогії, яким він завідував, осередок з вивчення включень мінералоутворювального середовища. Вже через рік (в 1971 р.) Дмитро Возняк до-

строково й успішно захищає кандидатську дисертацію на тему "Физико-химическая характеристика минералообразующих растворов периода формирования занорышей пегматитов Волыни (по включениям в минералах)". Матеріали дисертаційної роботи ввійшли до двох колективних монографій: "Мінералоутворюючі флюїди та парагенезиси мінералів пегматитів заноришевого типу України" (1971) та "Мінералогія и генезис камерных пегматитов Волыни" (1973).

З 1972 р. наш квіляр незмінно трудиться у відділі регіональної та генетичної мінералогії, спочатку в ІГН АН УРСР, а потім в Інституті геохімії та фізики мінералів (ІГФМ) АН УРСР (нині Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України), куди був переведений відділ Є.К. Лазаренка. Наукова діяльність молодого кандидата наук мала три головні напрями: конструювання апаратури для дослідження включень у мінералах, мінералогічне вивчення найважливіших у промисловому відношенні гірничо-рудних районів України, чого потребувала наукова тематика відділу, і подальше, ще глибше вивчення включень мінералоутворювального середовища в кварці, топазі та в інших мінералах пегматитів Волині.

Виходячи зі специфіки науково-технічної бази наукових закладів у колишньому Радянському Союзі, дослідникам включень доводилось власноруч виготовляти апаратуру для досліджень. Маючи "золоті" руки та велику творчу ініціативу, використовуючи досвід попередників та політ власної технічної думки, Дмитро Возняк у відносно стислий термін створює ефективну й високоточну апаратуру для термометричного і криометричного дослідження включень. Згодом налагоджує роботу газового хроматографа, модернізуючи його новими приставками і вузлами для вивчення валового складу газів із включень у мінералах. Учений згуртовує і навчає дослідників-колег, створює науковий осередок, який у 1993 р. отримує статус лабораторії термобарогеохімії, незмінним керівником якої він є весь час, незалежно від того, які б посади він не займав – молодшого наукового співробітника чи завідувача відділу.

У руслі тематики відділу Д.К. Возняк працює над мінералогією Донбасу, Криворіжжя, Приазов'я. Ці дослідження узагальнено у колективних монографіях під редакцією Є. Лазаренка "Мінералогія Донецького басейна" (1975), "Мінералогія Криворожського басейна" (1977), "Мінералогія Приазов'я" (1981). На основі подальшого вивчення флюїдних включень у кварці і топазі пегматитів Волині Д.К. Возняк робить свій внесок у розробку теоретичних основ учення про мінералоутворювальне середовище. Найвідомішими є такі розробки: 1) графічний метод визначення тиску і температури гомогенізації складних включень $H_2O + CO_2$; 2) використання постгенетичних перетворень флюїдних включень (розтріскування, перенаповнення, розшнуровування тощо) для характеристики процесів мінералоутворення; 3) причина утворення "стільников" і використання "стільникового" кварцу як термобарометра. Допитливий і вдумливий дослідник по-новому підходить до встановлення причини стільникової тріщинуватості в кварці. Він доводить, що ця тріщинуватість виникає не через багаторазове різке охолодження β -кварцу, як вважалося раніше, а внаслідок $\beta \rightarrow \alpha$ -переходу в метастабільних умовах на фоні поступової зміни PT -параметрів середовища мінералоутворення.

За останні 10–15 років Д. Возняк ретельно і дуже результативно досліджував PT -умови формування золоторудної мінералізації різних районів Українського щита (УЩ), рідкіснометалевих пегматитів Кіровоградського блока, гідротермальних утворень в осадових породах Карпат, Донбасу і Криму, процеси мінералоутворення в кімберлітах різних районів світу, поглиблював вивчення генези камерних пегматитів Волині. В результаті цих широкомасштабних досліджень зроблено відкриття, які мають непересічне і практичне, і теоретичне значення.

Зокрема, на підставі виявлених включень Д. Возняк уперше показав, що в процесі ендегенного мінералоутворення в межах різних районів УЩ важливу роль відігравали високотермобаричні потоки CO₂-флюїду, що переносили речовину з глибин мантиї Землі у верхні горизонти земної кори (Майське родовище золота, літієносні пегматити Кіровоградського блока, камерні пегматити Волині). Він запропонував два нові мінералогічні термобарометри, вважає, що для оцінки ерозійного зрізу та глибини поширення пегматитів у межах різних ділянок Володарськ-Волинського пегматитового району слід використовувати *PT*-параметри інверсії кварцу. Дослідник довів, що за допомогою включень радіоактивних мінералів можна реконструювати умови мінералоутворення та визначати орієнтовний вік мінералів-господарів. Дмитро Возняк виявив вплив γ -опромінення на склад вуглеводневих включень у кварці, наголосивши на необхідності враховувати вплив можливого опромінення на формування компонентного складу флюїдів. Багато нового вніс Д.К. Возняк до розуміння генези алмазонасних кімберлітів, вивчаючи включення в цирконі кімберлітового типу. Він установив, що незалежно від регіону (Якутія, ПАР, Бразилія) циркони з кімберлітів кристалізувалися за участі сольових розплавів, що виникали в процесі диференціації силікатної ультраосновної магми.

Всі ці наукові досягнення покладено в основу докторської дисертації "Флюїдні включення у мінералах як індикатор ендегенного мінералоутворення" за спеціальністю 04.00.20 – мінералогія, кристалографія, яку Д.К. Возняк успішно захистив у 2003 р. Відтак, отримавши ступінь доктора геологічних наук, він підтвердив своє право очолювати відділ регіональної та генетичної мінералогії.

Докторська дисертація Д.К. Возняка вийшла у видавництві "Наукова думка" (2007) як монографія обсягом 280 сторінок під назвою "Мікровключення та реконструкція умов ендегенного мінералоутворення". Багато праці поклав Д.К. Возняк для написання довідкової та навчальної мінералогічної літератури. Він є співавтором довідника "Мінерали України" (1990), монографії "Методи генетичної мінералогії" (2002). Д.К. Возняк брав участь у написанні одного з розділів навчального посібника В.І. Павлишина "Основи мінералогії та анатомії кристалів", монографії "Мінерали Карпат" в 2 частинах. Список наукових праць ювіляра становить понад 220 найменувань.

Дмитро Костянтинович Возняк – людина широкої і щедрої душі, невичерпної енергії та оптимізму, високого патріотизму, з глибоким почуттям честі й громадянського обов'язку. Він завжди готовий прийти на допомогу колегам чи то у сфері наукової діяльності, чи то у сфері особистого життя. Його посправжньому шанують, цінують і люблять усі, кому доводилось з ним співпрацювати, консультуватися або просто спілкуватися.

Свій ювілей Дмитро Возняк зустрічає у розквіті творчих сил, з багатьма планами, задумами і мріями в науці, з готовністю до співпраці з близькими і далекими колегами, особливо з молоддю, якій йому є що передати, щоб ніколи не згасало світло науки про включення в мінералах – найдорожчої та найулюбленішої справи його життя.

Президія Українського мінералогічного товариства, активним членом якої ювіляр є не один рік, уся мінералогічна громадськість України, всі друзі і колеги сердечно вітають Дмитра Костянтиновича Возняка з цим славним ювілеєм, зичуть йому козацького здоров'я на довгі-довгі роки, здійснення всього задуманого, нових творчих успіхів і досягнень в ім'я дальшого розквіту мінералогічної науки в нашій державі.